

**Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van
Café Gambrinus in Leuven**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1, laatst gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op de dringende noodzakelijkheid vanwege de bedreiging tot het verwijderen van het in situ bewaarde en erg waardevolle café-interieur, waardoor de adviezen van de colleges van burgemeester en schepenen van de stad Leuven, van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken en landbouw en visserij en van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed niet ingewonnen zijn;

Overwegende het waarderend onderzoek over Café Gambrinus waarvan de resultaten zijn opgenomen in het administratief dossier:

Overwegende de *artistieke* waarde van Café Gambrinus die als volgt wordt omschreven:

Café Gambrinus heeft een markant interieur waarin het kunstig gesneden 19de-eeuws houtwerk in neorenaissancestijl en de neoclassicistische schilderijen aan de wand meteen opvallen. Het houtwerk, vervaardigd in Franse eik en met inscriptie "1896", wordt gekenmerkt door fijn gesneden motieven en arabesken in cassetten (lambrisering) en spiegels (toog). De door E. Meyer in 1888 geschilderde wandtaferelen verbeelden, in een classicistische vormtaal, de hopteelt, de oogst van de hoptbellen, het gebrouwen bier en het vertier van muziek en drank in bucolische taferelen met allegorische, vrouwelijke figuren en dynamische putti. Zowel het houtwerk met arabesken als de schilderijen zijn van hoge artistieke kwaliteit en bleven uitzonderlijk goed bewaard. Samen met de gecapitonneerde leren banken, de kapstokken, de tafels met marmeren inleg, de houten stoelen met spijlenleuning en de spiegels die de ruimte doorbreken en zichten creëren, vormen ze een authentiek en homogeen geheel dat representatief is voor de vormgeving van café-interieurs en koffiehuisen in de late 19de eeuw.

Overwegende de *architecturale* waarde van Café Gambrinus die als volgt wordt omschreven:

Het "Schippershuis" en "In 't Oude Woud", als geheel in 1929 ontworpen, maken deel uit van het door architect Léon Govaerts (1860-1930) geconcipeerde ensemble van de Grote Markt die wederopgebouwd werd na de Grote Brand van Leuven in augustus 1914. De in 1920 opgerichte "Commissie voor de Gevels van de Grote Markt" gebood de reconstructie van de "In 't Oude Woud" volgens zijn vooroorlogse toestand, een barok

pand uit 1666 met monumentale in- en uitzwenkende topgevel. Het "Schippershuis" moest, zoals het merendeel van de panden aan de Grote Markt, geïnspireerd zijn op de regionale 17de- en 18de-eeuwse stijlen en gebouwd met traditiegetrouwe bouwmaterialen; door Govaerts vertaald naar een diephuis met tuitgevel, fantasievol vormgegeven met een speelse, maritieme detaillering, verwijzend naar de huisnaam. Als dusdanig voor de wederopbouw van Leuven representatief geheel met een hoge graad van authenticiteit, versterkt door de nagenoeg gave staat van bewaring van het café-interieur.

Overwegende de *culturele* waarde van Café Gambrinus die als volgt wordt omschreven:

Café Gambrinus kent zijn oorsprong in het laatste kwart van de 19de eeuw en was toen trekpleister voor de gegoede burgerij in Leuven. Toen het café in het begin van de jaren 1930 van haar eerste vestiging op de hoek van de Eik- en de Boekhandelsstraat verhuisde naar de inmiddels wederopgebouwde en prestigieuze Grote Markt, verhuisde niet alleen het cliëntèle, maar ook de interieurinrichting mee. Het neorenaissance houtwerk en de neoclassicistische schilderijen die de wanden van het als 'grand café' opgevatte etablissement decoreren, ademen - samen met het overige meubilair - nog steeds de sfeer uit van het burgerlijke ontspanningsleven zoals dat was op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Café Gambrinus is hiermee niet alleen een representatief cultureel tijdsdocument, het is ook het enige etablissement in zijn soort in Leuven en één van de weinige die in Vlaanderen overbleven.

Overwegende de *sociale* waarde van Café Gambrinus die als volgt wordt omschreven:

Café Gambrinus, al van voor de vestiging op de Grote Markt in Leuven door de familie Van Mechelen uitgebaat, bleef sinds 1932 nagenoeg ongewijzigd en behield zijn cliëntèle van geboren Leuvenaars en academici. Café Gambrinus is daarmee een (voort)levend begrip in Leuven en een gerespecteerde en nog steeds gesmaakte ontmoetingsplaats.

Overwegende de *culturele* waarde van de cultuurgooederen, die als volgt wordt omschreven:

De gecapitonneerde lederen zitbanken die langsheen de muren, onder de lambrisering en dwars tegen de buitenmuren geplaatst werden, de tafels met marmeren inleg en gietijzeren onderstel en de houten stoelen met spijlenleuning vormen samen met het sierlijke houtwerk en de schilderijen een goed bewaard en representatief geheel. Ze zijn bepalend voor de authentieke sfeer van het etablissement en versterken zo de erfgoedwaarde van Café Gambrinus;

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Café Gambrinus, Grote Markt 13 in Leuven, bekend ten kadaster: 4de afdeling, sectie D, perceelnummer 421D.

De cultuurgooederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen als bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Café Gambrinus heeft artistieke, architecturale, culturele en sociale waarde en wordt door de volgende erfgoedkenmerken en erfgoedelementen getypeerd:

Exterieur.

Ruim dubbelpand met aan marktzijde een samenstel van twee diephuizen met punt- en volutengevel waarop de huisnamen "SCHIPPERSHUIS" en "IN 'T OUDE WOULD" staan vermeld. Beide panden tellen drie bouwlagen en respectievelijk twee en vier op drie traveeën en zijn afgedekt door haaks op de Grote Markt ingeplante parallelle zadeldaken met een prominente schoorsteen aan de zijgevel met de Kortestraat.

De met witte natuursteen beklede puntgevel van het "Schippershuis" kreeg een fantasievolle vormgeving met een speelse, maritieme detaillering die verwijst naar de huisnaam: vergulde koorden met ingelegde knopen als sluitstenen, neuten of consoles voor de omlijsting van de binnen platte banden gevatte rechthoekige bovenvensters en ovaalvormige oculi in de top, franjes/kwasten als versiering van de lekdrempels en beëindiging van het gevelveld, meeuwensculpturen als belijning van de geveltop en sokkelement met watergolfmotieven en uitbeelding van een zeilschip als topbekroning.

Het uitzicht van de belendende in- en uitgezwentke topgevel van "In 't Oude Woud" gaat, op de pui na, in grote mate terug op de vooroorlogse voorgevel van het vroegere hoekpand dat in 1666 in barokstijl was opgericht. Binnen de huidige pleinwand onderscheidt deze gevel zich door zijn expressieve, stijltyperende vormtaal en ornamentiek. Opvallend is de contrasterende en ruime verwerking van witte natuursteen op de roodbakstenen achtergrond, gecombineerd met vergulde corelementen. Kenmerkend is verder de geritmeerde opbouw met nadrukkelijke registerindeling en lijnenspel van platte banden, hoekkettingen, kordons, entablementen en met oren en neuten versierde vlakke omlijstingen voor de rechthoekige bovenvensters. Voorts manifesteren de barokke stijlkenmerken zich in de typische detaillering en ornamenten als onder meer de mascarons onder de vensterdorpels en, in de driedelige topconstructie, de gevarieerde omlijstingen en bekroningen – driehoekige en gebroken frontons, booglijsten, geringd beloop, festoendecor – van het rondbogig midden- en de smalle rechthoekige zijvensters en de oculi erboven, het panelendecor en de cartouche met jaartal 1932, en ten slotte de topbegrenzing met voluten en rondboogfronton onder sierbol.

In tegenstelling tot de vooroorlogse toestand werd de zijgevel opgevat als een lijstgevel, soberder uitgewerkt en slechts in de deurtravee, boven de privé-ingang, voorzien van rechthoekige openingen en getopt door een dakkapel met frontonbekroning.

In contrast met de bovenbouw kreeg de pandbrede, omlopende pui een strakke decoratieloze vormgeving, met een parement van natuursteen boven een arduinen plint, rechthoekige vensters onder bovenlicht en een gevelbrede beglaasde ijzeren benedenluifel aan de zijde van de Grote Markt.

Café-interieur.

De toegangsdeur bevindt zich in een beglaasd portaal; het geheel voorzien van geëet glas met florale en vegetale motieven op de vaste delen en op de deur de voorstelling van een mannelijk figuur, zittend op een bierton met opschrift "ARTOIS".

Hoge, rechthoekige gelagzaal, met grotendeels laat-19de-eeuwse interieurinrichting, een witmarmeren tegelvloer en een geschilderd stucplafond met zichtbare moer- en kinderbalken. Tegen de binnenmuren en de buitenmuur aan de Kortestraat zijn zitbanken in donkergroen, gecapitonneerd leer geplaatst. Daarboven, lambriseringen van Franse eik, sierlijk en kunstig uitgewerkt in neorenaissancestijl, voorzien van cassettes met gevarieerde arabesken. Tegen de oostelijke wand werd in de lambrisering een spiegel ingewerkt, gevat in een eiken sierlijst met bekronend uurwerk en voorzien van een (allicht gerecupereerde) 'brise-vue' met sierlijke bloem-, strik- en lintmotieven in vierkleurig glas-in-lood (blauw, geel, groen en rood). Boven de lambriseringen en de koperen kapstokken/hoedenleggers bevinden zich zeventien fijn omlijste geschilderde

taferelen die in een klassieke vormtotaal de geschiedenis van het bier verbeelden. De schilderijen verschillen nagenoeg alle van formaat en zijn voornamelijk in groen- en aardetinten uitgewerkt. Allegorische, vrouwelijke figuren en putti verbeelden onder meer de hopteelt (liggende vrouw met hoptak in de hand, omgeven door putti waarvan één zittend op een bok), de oogst van de hopbellen door zes putti, het in tonnen gebrouwen bier en het vertier van muziek (luit) en drank aan weerszijden van de omlijste spiegel. Deze taferelen worden aaneengeschakeld door kleinere panelen waarop putti met hopbellen en bier-attributen (glas, bierpot, ton,...). Tussen de schilderijen en het plafond zijn de muren bedekt met decoratief behangpapier waarop florale motieven in goud/groen op bleke ondergrond.

Tegen de buitengevel (zijde Grote Markt), zijn haaks op de muur zitbanken in groen gecapitonneerd leer geplaatst. Centraal in de ruimte, op een sokkel geplaatst, bevindt zich de toog, vervaardigd in Franse eik en voorzien van een witmarmeren blad. De neorenaissancetoog, afkomstig uit de "oude" Gambrinus en met zijn arabesken stilistisch analoog aan de lambrisering, werd vergroot om te passen in de nieuwe opstelling, getuige de tooguitbreiding met ongesculpteerde panelen. De bijhorende neorenaissance-glazenkast met spiegelende achterwand werd op een recentere bar-/koelkast geplaatst. Voorts typerend cafémeubilair in laat 19de-eeuwse stijl: rechthoekige tafeltjes met gietijzeren onderstel en marmeren inleg, stoelen met decoratieve spijlenleuning, lusters en pendelarmaturen met bolmotief. Behouden eikenhouten paneeldeuren en dito deurstijlen.

Palend aan de gelagzaal bevindt zich wat in oorsprong de "salle privée" was, een rechthoekige ruimte die door middel van schuifdeuren van de "salle de café" gescheiden was maar sinds geruime tijd bij de gelagzaal geïncorporeerd werd. Nagenoeg identiek aan de "salle de café" ingerichte ruimte met marmeren vloer, omlopende banken tegen de muur, lambrisering, tafels met marmeren inleg, houten stoelen met spijlenleuning, balkenplafond en pendelarmaturen. Beglaasde deur met decoratief, vierkleurig glas-inlood (cf. spiegel).

Art.3. Voor het monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

De bescherming beoogt het behoud van het café-interieur in situ: de aankleding, afwerking en inrichting van de gelagzaal en de voormalige "salle privée" op de begane grond. Om de instandhouding van het waardevolle interieur van Café Gambrinus te garanderen, wordt, naast het café met de café-inrichting, ook de totaliteit van het gebouwde ensemble van het 'Schippershuis' en 'In 't Oude Woud' als monument beschermd: gevels, bedaking, structuur van moer- en kinderbalken, planindeling,... De algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden.

Voorliggende beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Dit sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd kunnen worden (voorzorgbeginsel).

Elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen en vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen.

Art. 4. Voor het beschermde monument gelden de volgende voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud:

De zakelijkrechthouders en de gebruikers van de beschermde goederen zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Binnen het kader van de omschreven erfgoedwaarden en beheersdoelstellingen is voor de instandhouding en het onderhoud van café Gambrinus, het behoud van volgende erfgoedkenmerken en -elementen verplicht:

- 1° de oorspronkelijke planindeling van de begane grond;
- 2° de oorspronkelijke interieurinrichting en -aankleding van de gelagzaal en de voormalige "salle privée": de vloeren, alle binnenschrijnwerk met hang- en sluitwerk, de lambrisering en de ingelijste wandspiegel, de schilderijen, de plafonds en historische pendelarmaturen, de zitbanken, stoelen en tafels, de kapstokken, de toog en de glazenkast.

Art. 5. Voor de volgende handelingen moet een toelating worden aangevraagd:

Voor het exterieur:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hangen sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aarden nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden.

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;

- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
- 7° het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgooederen die opgenomen zijn in een beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud van beschermde goederen.

Brussel, **18 FEB. 2016**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'G' followed by a series of connected loops and a horizontal line at the end.

Geert BOURGEOIS